

ศาสตราจารย์ นายแพทย์อภัย ชมูณี เหรียญทองแพทย์ปริญญาคนแรกของไทย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สัญญา สุขพนันท์

ภาควิชาพยาธิวิทยา, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐๐.

รูปที่ ๑. ศาสตราจารย์ นายแพทย์อภัย ชมูณี ก) รูปจากหนังสือ “เวชชนิสิต ๒๔๗๘”^๑ ขณะเป็นอาจารย์ผู้ช่วยบกเตรียวิทยา คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข) รูปจากหนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อภัย ชมูณี ณ วัดธาตุทอง วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๔^๒

ศาสตราจารย์ นายแพทย์อภัย ชมูณี (อาจารย์อภัย) เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ ที่จังหวัดจันทบุรี เป็นบุตรของนายไหลและนางผัน ชมูณี อาจารย์อภัยสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖^๓ จากนั้นได้เข้าเรียนแพทย์ซึ่งเป็นหลักสูตรแพทย์ปริญญารุ่นแรก คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศิริราชรุ่น ๓๔) สำเร็จแพทยศาสตรบัณฑิต (Medicinae Baccalaureus, M.B.) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ (มักบันทึกเป็นปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ตามการนับปี พ.ศ. แบบเก่า) โดยได้คะแนนตลอดหลักสูตรเป็นที่หนึ่ง (เหรียญทองคำ) และได้รับเหรียญทองแดงจากคะแนนเป็นที่หนึ่งในวิชาศัลยศาสตร์ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์

ผู้ช่วย (instructor) แผนกพยาธิวิทยาของศิริราชเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยได้รับทุนคันทควาและสอนของสมเด็จพระบรมราชชนก^๔ (หมายเหตุ: บุตรชายของท่านได้เล่าให้ฟังว่า เหตุที่อาจารย์อภัยไม่เลือกเรียนต่อทางศัลยศาสตร์ทั้งที่ได้เหรียญทองแดง เพราะท่านมีความเห็นว่าพอแก่ตัวลงแล้ว จะทำผ่าตัดไม่ไหว ผู้เรียนบกเตรียวิทยา ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของพยาธิวิทยาในสมัยนั้นไม่สามารถทำงานไปได้นาน ผู้เขียนเองมีความเห็นว่า การเป็นอาจารย์ผู้ช่วยในแผนกพยาธิวิทยา น่าจะเป็นเพราะอาจารย์อภัยเรียนจบแพทย์ปริญญารุ่นแรกและเป็นที่หนึ่งของชั้น Prof. A.G. Ellis หรืออาจารย์เอลลิส คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล และหัวหน้าแผนกพยาธิวิทยา จึงชักชวนให้ทำงานในแผนก

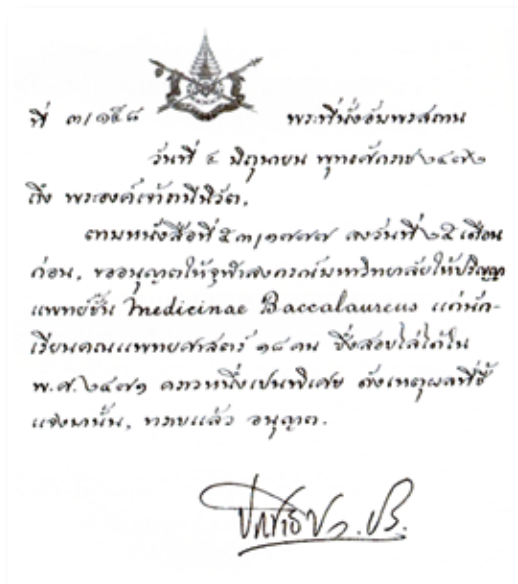
ของท่านซึ่งถือว่าเป็นวิชาพื้นฐานสำคัญของวิชาแพทย์ในสมัยนั้น)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๗๖ อาจารย์อภัยได้รับทุนมูลนิธิร็อกเกิ้ลเฟลเลอร์ให้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย Wiscotin, Johns Hopkins, และ Columbia โดยเป็น Postgraduate Study ทางด้านบักเตรีวิทยาและพยาธิวิทยา (แต่ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพของอาจารย์อภัย ระบุว่า ท่านได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาโรคผิวหนังและโรคบิด*) เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ อาจารย์อภัยได้ลาออกจากราชการเพราะปัญหาสุขภาพ^๖ (ภรรยาของอาจารย์อภัยเคยเล่าให้บุตรชายของท่านฟังว่า อาจารย์อภัยเป็นโรคจิตสับสน) ในเวชชนิสิต ๒๔๘๒^๗ ได้บันทึกไว้ว่า อาจารย์อภัยทำงานที่สหการแพทย์ร่วมกับแพทย์ศิริราชอีกหลายคน เช่น นายแพทย์จำรัส ศิริสัมพันธ์ (รุ่น ๓๓), นายแพทย์มาลา ศีตะจิตต์ (รุ่น ๓๔), นายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล (รุ่น ๓๔), นายแพทย์เกริก ผลนิเวศ (รุ่น ๔๓) สหการแพทย์นับเป็นโพลีคลินิกเอกชนที่มีแพทย์เฉพาะทางสาขาต่าง ๆ เป็นแห่งแรกของไทย ริเริ่มขึ้นโดยนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล ซึ่งลาออกจากการเป็นแพทย์ประจำร้านขายยาไทยโอสถใกล้ที่ทำกรไปรษณีย์กลางของขุนเปล่งเวชสาร (นายแพทย์เปล่ง เทียนประสิทธิ์ ศิริราชรุ่น ๓๑ หมายเหตุ: ไม่สามารถสืบค้นได้ว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับศาสตราจารย์ นายแพทย์เมระนี เทียนประสิทธิ์) มาเช่าอาคารพระคลังข้างที่ตรงปากตรอกโรงภาษีเก่าฝั่งใต้ ถนนเจริญกรุง อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ ตั้งสหการแพทย์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๙^๘

อาจารย์อภัยสมรสกับหม่อมราชวงศ์อุไรสนิทวงศ์ ธิดาของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพร้อมพงศ์ อธิราช เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ มีบุตรชาย ๑ คน คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ ชุมณี (อาจารย์ประจำคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)^๙ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับคำเชิญให้มาเป็นอาจารย์พิเศษช่วยสอนในแผนกพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ที่เปิดใหม่ ซึ่งท่านได้รับช่วยสอนร่วมกับเพื่อนร่วมรุ่นของ

ท่านคือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ สุวรรณเดมิย์ที่แผนกพยาธิวิทยา* ท่านได้ช่วยอาจารย์ขุนเกตุทัศน์ วิทยาพยาธิสอนวิชาบักเตรีวิทยาและพยาธิวิทยาคลินิก ซึ่งในขณะนั้นจัดอยู่ในหลักสูตรของแผนกพยาธิวิทยาให้แก่ นักศึกษารุ่นแรกของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในชั้นปีที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ตามที่บันทึกไว้ในหนังสืออนุสรณ์ของคณะแพทยศาสตร์ที่จัดพิมพ์ร่วมกับคณะพยาบาลศาสตร์เล่มแรก^{๑๐} ต่อมามีการก่อตั้งภาควิชาจุลชีววิทยาแยกออกจากภาควิชาพยาธิวิทยา ซึ่งท่านได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาจุลชีววิทยาเป็นคนแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๑^{๑๑} (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โอนย้ายไปสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๐^{๑๒}) ผลงานที่ครอบคลุมของอาจารย์ภูมิใจมากคือ การที่อาจารย์มีบทบาทสำคัญในการกำจัดอหิวาตกโรคระบาดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ (จากการบอกเล่าของบุตรชาย) หลังเกษียณอายุราชการ ท่านได้ช่วยทำงานให้กับสภากาชาดไทย โดยทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำสถานีอนามัยบางแค แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ท่านล้มป่วยด้วยโรคหลอดเลือดในสมองตีบจนต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และเมื่อหายดีแล้ว ท่านพักผ่อนอยู่กับบ้าน ใช้ชีวิตอย่างสงบให้คำแนะนำปรึกษาแก่ลูกศิษย์ เข้าร่วมประชุมวิชาการเป็นครั้งคราว ท่านมีโรคประจำตัวคือ โรคเบาหวานและความดันเลือดสูง ท่านถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ด้วยโรคชรา^{๑๓} สิริอายุรวม ๗๔ ปี ๖ เดือน ๗ วัน

การบันทึกในเวชชนิสิตว่า ศิริราชรุ่น ๓๔ ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ นั้นนับว่าถูกต้องตามการนับปี พ.ศ. ในสมัยนั้น แต่เมื่อเทียบกับการนับปี พ.ศ. ตามอย่างสากลในปัจจุบันแล้ว ศิริราช รุ่น ๓๔ ซึ่งเป็นแพทย์ปริญญารุ่นแรกนั้นสำเร็จการศึกษาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เพราะหลักสูตรแพทย์ปริญญารุ่นแรกเป็นหลักสูตร ๖ ปี เปิดสอนในปี พ.ศ. ๒๔๖๖^{๑๔} จึงควรจะสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อนับปี พ.ศ. ตามอย่างสากล (ดูบทความเรื่อง “สามเดือนที่หายไปบนวิกิประวัติศาสตร์ไทย” ในฉบับนี้) นอกจากนี้แล้วยังมีพระราชหัตถเลขาของ

รูปที่ ๒. พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๗ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประสาทปริญญาบัตร Medicinæ Baccalaureus (M.B., Bachelor of Medicine) เป็นครั้งแรก ได้รับอนุญาตจากหอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว

รัชกาลที่ ๗ (รูปที่ ๒) พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประสาทปริญญาบัตร Medicinæ Baccalaureus (M.B., Bachelor of Medicine) แก่นักเรียนคณะแพทยศาสตร์จำนวน ๑๔ คนเป็นหลักฐานว่าเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ จริงๆ ให้สังเกตข้อความในพระราชหัตถเลขา “ซึ่งสอบไล่ได้ใน พ.ศ. ๒๔๗๑” ขณะที่วันที่ในพระราชหัตถเลขา คือ วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๗๒ ซึ่งอ้างอิงถึง “หนังสือที่ ๕๓/๑๗๗๗ ลงวันที่ ๒๕ เดือนก่อน” (ซึ่งหมายถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๗๒) คงเป็นไปได้แน่นอนถ้านับปี พ.ศ. ตามอย่างสากลในปัจจุบันว่า แพทย์ปริญญารุ่นแรกนี้สอบไล่ได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ แต่ประสาทปริญญาบัตรให้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ถ้าเข้าใจเรื่องการนับปี พ.ศ. ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๔ แล้ว ก็จะทราบโดยชัดแจ้งว่า แพทย์ปริญญารุ่นแรกสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อนับปี พ.ศ. ตามอย่างสากลดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น (ตามความเข้าใจของผู้เขียน เหตุที่ไม่มีพิธีประสาทปริญญาบัตร ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เนื่องจากสมเด็จพระบรมราชชนกเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๔๗๒ เวชบัณฑิต

รุ่นแรกนี้จึงต้องไปรับพระราชทานปริญญาบัตรพร้อมกับ เวชบัณฑิตรุ่นสองในปีต่อมา ซึ่งจะกล่าวต่อไป)

สำหรับแพทย์ปริญญารุ่นแรกจำนวน ๑๔ คน นั้น นายแพทย์วิรัช (ดี) มรรคดวงแก้ว หนึ่งในแพทย์รุ่นนี้ ได้เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพของอาจารย์อภัย* เกี่ยวกับรุ่นของตนว่าเป็นรุ่น “๑๔ มงกุฏ” ตามจำนวนวามรสำคัญที่เป็นทหารพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ รายชื่อแพทย์ปริญญารุ่นแรก ทั้ง ๑๔ คน มีดังนี้ (ตามที่ปรากฏในเวชชนิสิต ๒๔๗๔^๑ และเวชชนิสิต ๒๔๘๒^๒)

๑) อภัย ชุมณี (เหรียญทอง คะแนนเป็นที่หนึ่ง ตลอดหลักสูตร)

๒) สงวน วิจารณ์ (เหรียญเงิน คะแนนเป็นที่สองตลอดหลักสูตร ประจำกองเสนารักษัพยาไท^๓ ต่อมาได้สมัครเรียนหลักสูตรแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิต และสำเร็จเป็นคนแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นศิษย์แพทย์ ประจำกองเสนารักษัจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ หรือโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าในปัจจุบัน^๔ ตำแหน่งขณะเกษียณอายุราชการคือ พลตรี)

๓) บุญเชื้อ ปุณฺณโสณี กองเสนารักษัพยาไท^๕ (เป็นสตินรีแพทย์ประจำกองเสนารักษัจังหวัดทหารบก กรุงเทพฯ^๖ ตำแหน่งขณะเกษียณอายุราชการคือ พลอากาศตรี เจ้ากรมแพทย์ทหารอากาศ ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “เชื้อ” เป็นแพทย์ไทยคนแรกที่เขียนบทความทางวิชาการที่มีรูปถ่ายจริงประกอบในจดหมายเหตุทางแพทย์^๗)

๔) ชัย สังฆะเวช* โรงพยาบาลเทศบาลจังหวัดน่าน^๘

๕) ม.ล. เต๋อ สนิทวงศ์ โรงพยาบาลกลาง^๙ (อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลเลิดสิน^{๑๐} และอดีตบรรณาธิการจดหมายเหตุทางแพทย์)

๖) ถนอม บัวขำ เสนารักษัลพบุรี^{๑๑} (ตำแหน่งขณะเกษียณอายุราชการคือ พันโท)

๗) ถวิล ลิมสุวรรณ* อาชีพส่วนตัว หาดใหญ่^{๑๒}

๘) ทองอยู่ ชุนหะศิริ* โรงพยาบาลเทศบาลปากพนัง^{๑๓}

๙) ทิพย์ นาถสุภา (สุตะพาหะ) กรมแพทย์

ทหารบก^๓ (ผู้เชี่ยวชาญทางนิติเวช ตำแหน่งขณะเกษียณอายุราชการคือ พลอากาศตรี เป็นผู้มีบทบาทในการก่อตั้งสถาบันเวชศาสตร์การbinของไทย)

๑๐) เปี่ยม มุสิกะภูมิระ* สาธารณสุขจังหวัดลำปาง^๓

๑๑) ภิรมย์ สุวรรณเดมิย์ โรงพยาบาลกลาง^๓ (ศาสตราจารย์ เดิมเป็นผู้เชี่ยวชาญทางนิติเวชจากประเทศเยอรมัน และกลับมารับราชการที่โรงพยาบาลกลาง ก่อนย้ายมาเป็นอาจารย์ช่วยบรรยายที่แผนกพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ทำหน้าที่รักษาการหัวหน้าแผนก และต่อมาได้เป็นหัวหน้าแผนกพยาธิวิทยาคนที่ ๒ ต่อจากศาสตราจารย์นายแพทย์เฉลิม พรหมมาส คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๐๙^๔)

๑๒) เม่งกิม สุวรรณ ได้รับเลือกเป็นแพทย์ประจำบ้านแผนกพยาธิวิทยา แต่ถึงแก่กรรมด้วยวัณโรคเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๗๓^๓

๑๓) วิรัช (ตี) มรรคดวงแก้ว โรงพยาบาลวชิระ^๓ (ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์คนแรก บุตรสาวของท่านคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แพทย์หญิงนฤมล เจริญชอบศิริราชรุ่น ๖๖ อดีตอาจารย์ สาขาวิชาสัตววิทยา ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล)

๑๔) ศิริ นาคสมพงษ์* กรมตรวจคนเข้าเมือง กรมสาธารณสุข^๓

๑๕) เสถียร ตูจินดา โรงพยาบาลเทศบาลปัตตานี^๓ (ผู้อำนวยการคนแรกของโรงพยาบาลปัตตานี^๓)

๑๖) โสภณ กาญจนวลิต โรงพยาบาลเทศบาลหนองคาย^๓ (ผู้อำนวยการคนแรกของโรงพยาบาลหนองคาย^๓)

๑๗) เจริญ ชูติชูเดช* กองสุขภาพิบาลโรงเรียนกรมพลศึกษา^๓

๑๘) อำนวย เสมรสุต แผนกศรัศมีวิทยา โรงพยาบาลศิริราช^๓ (ศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชารังสีวิทยาคนที่ ๒ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์)

[หมายเหตุ: *ไม่พบข้อมูลหลังจากบันทึกไว้ในเวชนิสิต ๒๕๔๒ จากการสืบค้นในกูเกิ้ล (Google)]

มีเกร็ดน่าสนใจที่นายแพทย์วิรัช มรรคดวงแก้ว เพื่อนร่วมรุ่นของอาจารย์อภัยได้เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพของอาจารย์อภัย^๓ ว่าการสอบไล่ชั้น ม.๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ มีขึ้นที่สามัคยาจารย์สมาคมในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ก่อนที่จะลงมือทำการสอบไล่ มีการกล่าวชักชวนโดยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ หรือพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ปลัดทูลฉลอง คนใดคนหนึ่ง ให้นักเรียนผู้สนใจ สมัครเข้าเรียนแพทย์ หลักสูตรปริญญาที่จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “ผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับพระราชทานเงินเดือนเป็นสองเท่าของที่ได้รับอยู่เดิม คือเดิมได้รับอยู่เดือนละหนึ่งชั่ง อัตราใหม่จะเป็นเดือนละสองชั่ง ท่านยังได้ใจต่อไปอีกว่า ระหว่างการศึกษาแพทย์นั้น จะมีหอพักให้อยู่อย่างสบายมีที่นอนหมอนมุ้ง มีผู้ดูแลเก็บกวาดซักฟอกให้ฟรี และยังมีเงินเบี้ยเลี้ยงแถมให้อีกเดือนละ ๑๕ บาท ในเวลาดังกล่าว เงินเดือนของเสมียนพนักงานได้รับเดือนละ ๒๐ บาท ถ้าผมจำไม่ผิดในปีนั้นพลเมืองของประเทศไทยมี ๑๔ ล้านคน และมีผู้สอบไล่ ม.๔ ได้ทั้งสิ้น ๑๐๘ คน เพราะฉะนั้นเมื่อทางการต้องการผู้ที่สอบไล่ได้ ม.๔ เพื่อเข้าศึกษาแพทย์ต่อ กำหนดการเรียน ๖ ปี ท่านจึงต้องใช้เวลาชักชวนอยู่หลายวันจึงจะได้ผู้สมัครครบตามเป้าหมาย คือ ๒๕ คน คุณหม่อภัยและเพื่อน ๆ รวม ๒๕ คน ก็ได้เริ่มเรียนแพทย์ที่หอวังโดยใช้วังเจ้าฟ้าวชิรชนดิศเป็นที่เรียน ใช้หอวังและหอใหม่เป็นหอพัก ดึกเหล่านี้ได้รื้อแล้วสร้างเป็นสนามกีฬาจุฬาลงกรณ์ หรือสนามกีฬาแห่งชาติ ปทุมวันไปแล้ว เราเรียนเตรียมแพทย์ที่นี้ ๒ ปี แล้วข้ามฟากไปเรียนแพทย์ที่ศิริราชพยาบาลอีก ๔ ปี จึงสำเร็จเป็นแพทย์ได้รับปริญญาเป็นรุ่นแรก ๑๘ คนด้วยกัน เลยได้รับฉายาว่า ๑๘ มงกุฏ หมายถึงทหารพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปเรียนที่ศิริราชพยาบาลนั้น ทุก ๆ อย่างยังไม่พร้อม อาคารหลายหลังกำลังก่อสร้าง ต้องอาศัยอาคารเก่าที่ไม่ใช่แล้วเป็นที่พักที่เรียนไปพลาง ทางเราได้ยกเรือน

คนไข้เก่า ๓ หลัง ทำด้วยไม้หลังคามุงจากให้ใช้เป็น
หอพัก พวกเราตั้งชื่อกันว่าโรงม้า เวลาฝนตกหลังคารั่ว
ทำให้พวกเราต้องสามัคคีกัน ออกกำลังเคลื่อนย้ายเตียง
หนีน้าฝนกันจ้าละหวั่น เพิ่มความรักใคร่สนิทสนมกลม
เกลียวกันยิ่งขึ้น” นอกจากนี้ยังมีบันทึกไว้ว่า อาจารย์
อภัย “ยังได้รางวัลเหรียญทองเป็นที่ ๑ ในแผนก
ศิลปศาสตร์ กับได้รับโล่หัตถ์ทอง โดยได้คะแนนรวมเป็น
เยี่ยมตลอดหลักสูตร ๔ ปีอีกด้วย”

ศิริราช รุ่น ๓๔ ซึ่งเป็นแพทย์ปริญญารุ่นแรก
นั้นสำเร็จการศึกษาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ซึ่งรุ่นนี้มารับ
ปริญญาพร้อมกับศิริราช รุ่น ๓๕ ในงานพระราชทาน
ปริญญา ณ ตึกมหาวิทยาลัยด้านถนนสนามม้า (ตึก ๑
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน)
เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓^๙ (หมายเหตุ: คณะ
แพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อแรกก่อตั้งขึ้น
นั้น ได้แพทย์ปริญญาเหรียญทอง ๒ รุ่นแรกจากศิริราช
ไปเป็นอาจารย์ คือ อาจารย์อภัย สอนแผนกพยาธิวิทยา
และอาจารย์บัณฑิต ทวีพัฒน์ สอนแผนกกายวิภาค
ศาสตร์^{๙,๑๐}) ทิพย์ ผลโคก^๙ ได้บันทึกเกี่ยวกับวันพระราช
ทานปริญญาครั้งแรกของไทยไว้ดังนี้

“ในวันนั้นมีการแห่ผู้ได้รับปริญญาผ่านถนน
สายใหญ่ ๆ คือ เจริญกรุง เยาวราช และอื่น ๆ จนถึง
ท่าพระจันทร์ เป็นกระบวนรถยนต์ยาวยืดยาว ผู้เป็นกำลัง
ของกระบวนคือบรรดานักเรียนมหาวิทยาลัย ซึ่งโดย
มากเป็นนักเรียนแพทย์กับเตรียมแพทย์ เพราะเวลานั้น
นักเรียนแผนกอื่นยังมีน้อยมาก เราเชียร์กันลั่นไปตาม
ถนน ผู้คนแตกตื่นกันมากนับเป็นความสนุกอย่างหนึ่ง
เข้าแบบ Naughty but nice ได้ แต่ปีหลัง ๆ เจียบไป.

ในวันรุ่งขึ้นทางผู้ได้รับปริญญาได้เชิญพวก
นักเรียนฝั่งปทุมวันมาเลี้ยงอาหารที่ศิริราช มีคนมาราว
๑๐ คนเฉพาะผู้ที่อยู่ฝั่งปทุมวัน นอกนั้นก็เรียน
แพทย์และพยาบาล ทุกคนที่มานั้นตื่นตันใจปิติยินดี
ด้วยความสามัคคีและความอบอุ่นอารีที่มีอยู่ใน
บรรดาแพทย์และนักเรียนแพทย์ นับเป็นวันแรกที่ได้มี
งานฉลองปริญญา ซึ่งภายหลังก็ได้มีมาทุก ๆ ปีจนเป็น
ธรรมเนียม”

อาจารย์อภัยได้ร่วมกับแพทย์ผิวหนังอีก ๑๑

คนก่อตั้งชมรมแพทย์ผิวหนังเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๙๙ โดยท่านเป็นแพทย์ผิวหนังที่มีอาวุโสมาก
ที่สุดในชมรม และข้อมูลนี้สนับสนุนเรื่องประกาศนียบ
ัตรชั้นสูงเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขาโรคผิวหนังที่แจ้ง
ไว้ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสงานพระราชทาน
เพลิงศพของท่าน แพทย์อีก ๑๑ คนที่ร่วมก่อตั้งชมรม
แพทย์ผิวหนังได้แก่ นายแพทย์นวรรต ไกรฤกษ์ (ศิริราช
รุ่น ๔๓ อดีตนายแพทย์ใหญ่โรงพยาบาลโรงงานยาสูบ
ใช้นามปากกา “นพ. นพพร” สำหรับการเขียนบทความ
ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์), ศาสตราจารย์ นายแพทย์สร
เมตติยวงศ์ (ศิริราชรุ่น ๔๕), พันเอกสมนึก วิบูลยเดช
(ศิริราชรุ่น ๕๐ อดีตหัวหน้าแผนกโรคผิวหนัง โรงพยาบาล
พระมงกุฎเกล้า), ศาสตราจารย์ นายแพทย์ทองน่าน
วิภาตะวงษ์ (ศิริราชรุ่น ๕๑), แพทย์หญิงประนอม พล
นิกร (นามสกุลเดิม “สรสุชาติ” ศิริราชรุ่น ๕๒),
ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุนิตย์ เจริญศิริวัฒน์ (ศิริราชรุ่น
๕๓ เป็นอาจารย์ที่คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์), ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจิตร พานิช
(ศิริราชรุ่น ๕๔), ศาสตราจารย์ นายแพทย์อำนาจ
วิภากุล (ศิริราชรุ่น ๕๕ เป็นอาจารย์ที่คณะแพทยศาสตร์
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์), แพทย์หญิงเรณู โคตรจรัส
(ศิริราชรุ่น ๕๗ อดีตผู้อำนวยการสถาบันโรคผิวหนัง),
นายแพทย์บรรเลง สุวรรณพงษ์ (ศิริราชรุ่น ๕๖), และ
นายแพทย์ประภาส ศรีทนต์ (ศิริราชรุ่น ๕๑), ต่อมาได้จด
ทะเบียนเป็นสมาคมแพทย์ผิวหนังแห่งประเทศไทย เมื่อ
วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๑๙^{๑๑} (หมายเหตุ: แพทย์หญิง
เรณู โคตรจรัส^{๑๒} ได้เขียนเรื่อง “ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
นายแพทย์ทองน่าน วิภาตะวงษ์ และสถาบันโรค
ผิวหนัง” ไว้ในหนังสือ “มงคลวาร ๘๐ ปี อาจารย์
ทองน่าน วิภาตะวงษ์” ซึ่งกล่าวถึงการก่อตั้งชมรม
แพทย์ผิวหนังเป็นครั้งแรก โดยมีอาจารย์อภัยเป็น
ประธานชมรมคนแรก และมีอาจารย์ทองน่านเป็น
เลขานุการ แต่จำนวนแพทย์ที่ร่วมก่อตั้งชมรมนั้นมี
๑๔ คน ไม่ใช่ ๑๒ คน โดยไม่ปรากฏชื่อของนายแพทย์
ประภาส แต่มีชื่อของนายแพทย์ธานี ศิริยง (ศิริราช
รุ่น ๕๒), พลอากาศตรีนายแพทย์ประสพ นิติถนุ
ประกาศ (ศิริราชรุ่น ๕๙ อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาล

จันทร์เบกษา กรมแพทยทหารอากาศ), และศาสตราจารย์ แพทย์หญิง ม.ร.ว. พวงแก้ว สุนทรวะ (ราชสกุลชุมพล ศิริราชรุ่น ๕๙ อดีตหัวหน้าหน่วยโรคผิวหนัง ภาควิชา อายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี)

อาจารย์อภัยผ่านการฝึกอบรมเป็นแพทย์ ผิวหนังคนแรกของไทยหรือไม่นั้น ไม่อาจยืนยันได้ ชัดเจน เพราะไม่มีเอกสารยืนยัน ยกเว้นที่ระบุไว้ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ ของอาจารย์เอง ซึ่งบุตรชายของอาจารย์ไม่ทราบว่าจะ ประกาศนียบัตรหรือหนังสือรับรองการฝึกอบรมอยู่ที่ใด สำหรับแพทย์ผิวหนังไทยที่ได้รับการฝึกอบรมคนแรก เท่าที่สืบค้นได้นั้นคือ อาจารย์ประจำ โมกชะเวส (ศิริราชรุ่น ๓๙) ซึ่งได้รับทุนของพระราชชนนีศรีสังวาลย์ สำเร็จการศึกษาวิชาการโรคและตจวิทยาจาก American School of Dermatology เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑^{๑๖} ที่น่าสนใจคือ อาจารย์อภัยได้เขียนบทความเกี่ยวกับการรักษาโรคผิวหนังด้วยแสงเกรนซ์ (Grenz)^{๑๗} ลงใน จดหมายเหตุทางแพทย์ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งน่าจะยืนยัน ว่า อาจารย์อภัย เป็นแพทย์ผิวหนังคนแรกของไทย

สำหรับผลงานทางวิชาการของอาจารย์อภัยมี ดังนี้

๑) Jamuni A, Holden M. Role of leucocytes in immunity to herpes. Journal of Immunology, May, 1934;26:395-400.

๒) อภัย ชุมณี. The distribution of the four blood groups among the Siamese. จดหมายเหตุทาง แพทย์ ๒๔๗๗ พ.ย.;๑๗(๔):๕๓๘-๔๐.

๓) อภัย ชุมณี. ประโยชน์ของแสงเกรนซ์ (Grenz) ในการรักษาโรคผิวหนัง. จดหมายเหตุทาง แพทย์ ๒๔๘๑ พ.ค.;๒๑(๑):๓๒-๓.

๔) อภัย ชุมณี. คุณประโยชน์ของซีรัมแก้โรค เรื้อน. จดหมายเหตุทางแพทย์ ๒๔๘๒ พ.ค.;๒๒(๑): ๓๔-๕.

๕) อภัย ชุมณี. โรคมะดูลโรไมโคสิสและแอคติ โนไมโคสิส (Maduromycosis & actinomycosis). จดหมายเหตุทางแพทย์ ๒๔๙๗ ม.ค.;๑๗(๕):๖๔๑-๕๐.

๖) อภัย ชุมณี. โรคตาแดงชนิดระบาดพบใน

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (Epidemic conjunctivitis). จดหมายเหตุทางแพทย์ ๒๕๐๓ พ.ค.;๔๓(๓):๒๙๘- ๓๐๑.

๗) Shiraki H, Otani S, Tamthai B, *Chamuni A*, Chitanondh H, Charuchinda S. Rabies postvaccinal encephalomyelitis and genuine rabies in human beings. World Neurol. 1962;3:125-148. (หมายเหตุ: ผู้นิพนธ์ หลักของบทความนี้สะกดนามสกุลของอาจารย์อภัยผิด)

๘) เกรียงไกร รัตนอุบล, อภัย ชุมณี, กำพล เพชรานนท์, ชูเกียรติ ศกุนตนาค. นิวมาโตซิส ซิสตอย ดิส โอเทสตินาวิส ในเด็กเกิดใหม่ (Pneumatosis cystoides intestinalis in infants). จุฬาลงกรณ์เวชสาร ๒๕๐๖ ธ.ค.;๑๐(๓):๗-๑๗.

บทความนี้เขียนขึ้นในโอกาสฉลองครบรอบ ๙๐ ปีพยาธิวิทยาของไทยในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และโอกาส ฉลองครบรอบ ๑๒๐ ปีการก่อตั้งศิริราชโรงเรียนแพทย์ แห่งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อรำลึกถึง อาจารย์อภัยซึ่งเป็นแพทย์ปริญญารุ่นแรกและเหรียญทองคนแรกของไทย ที่ได้ช่วยพัฒนาพยาธิวิทยาของ ประเทศไทยตั้งแต่สำเร็จการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะสาขาวิชาแบคทีเรียวิทยา อีกทั้งยังช่วยการเรียน การสอนพยาธิวิทยาของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์เมื่อแรกก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ จน กระทั่งเกษียณอายุในปี พ.ศ.๒๕๑๑ นับเป็นเวลากว่า ๓๙ ปีในฐานะครูแพทย์ นอกจากนี้อาจารย์อภัยน่าจะ เป็นแพทย์ผิวหนังคนแรกของไทยอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ไพบรจน์ ชุมณี อาจารย์ประจำคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร บุตรชายของอาจารย์อภัยที่กรุณาให้ข้อมูลต่าง ๆ และ อนุญาตให้นำภาพของอาจารย์อภัยสำหรับใช้ในการ เขียนบทความครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อภัย ชุมณี ณ วัดธาตุทอง วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๒๔

๒. สรรใจ แสงวิเชียร. การปรับปรุงอาจารย์คณะแพทยศาสตร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๘. ใน: คณะกรรมการจัดงาน ๖๐ ปีแห่งความร่วมมือระหว่างคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลและมูลนิธิโรคหัวใจแห่งประเทศไทย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. หนังสือระลึกในงานฉลองครบรอบ ๖๐ ปีแห่งความร่วมมือระหว่างคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลและมูลนิธิโรคหัวใจแห่งประเทศไทย : หน่วยพิมพ์โรงพยาบาลศิริราช, ๒๕๖๖. หน้า ๕๘.
๓. จริญญา อิศรางกูร ณ อยุธยา (ผู้รวบรวม). เวชชนิสิต ฉบับที่ระลึกงานฉลอง ๕๐ ปี ๒๕๓๒-๒๕๘๒. รวบรวมโดยแพทยศาสตร์บัณฑิตปีที่ ๕๐ ร่วมกับนิสิตเก่าแห่งคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๘๓.
๔. สหการแพทย์ ค้นเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ จาก URL: <http://www.boonsongconservationthailand.com/view.php?cid=5&catid=3>
๕. ประมวล วิรุฒมเสน (ประธานกองบรรณาธิการ). ๖๐ ปี เกียรติภูมิแพทย์จุฬา. คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
๖. ประยูร สุจริต (สารานุกรม). อนุสรณ์ คณะแพทยศาสตร์และพยาบาลโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๒๕๕๕. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๕๕.
๗. สรรใจ แสงวิเชียร. มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ต้นกำเนิดของมหาวิทยาลัยมหิดล. จุลสารศิษย์เก่ามหิดลสัมพันธ์. ๒๕๕๒:๗:๑๘-๓๑.
๘. จุฬาสาระ๑๐: พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกแห่งกรุงสยามหอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ จาก URL: <http://www.memohall.chula.ac.th/knowledge/ku01.html>
๙. ทิพย์ ผลโลก (บรรณาธิการ). เวชชนิสิต ๒๕๖๘ รวบรวมโดยนักเรียนแพทย์ชั้นปีที่ ๔ ในความอุปการะของคณะอาจารย์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, พ.ศ. ๒๕๖๘.
๑๐. เว็บไซต์โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ จาก URL: <http://golden.pmk.ac.th/head.html>
๑๑. บุญเจือ ปุณฺณโสณ. ครรภ์นอกมดลูก (Ectopic pregnancy). จดหมายเหตุทางแพทย์ ๒๕๖๘:๑๘(๓):๓๕๒-๔๒๘.
๑๒. หอเชิดชูเกียรติคุณนักเรียนเก่าเทพศิรินทร์ ค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ จาก URL: <http://www.debsirin.or.th/forums/archive/index.php/t-253.html>
๑๓. ประวัติโรงพยาบาลปัตตานี ค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ จาก URL: <http://www.pattanihospital.com/hxhos.html>
๑๔. ทำเนียบผู้บริหารโรงพยาบาลหนองคาย ค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ จาก URL: <http://hospital.moph.go.th/nongkhai/residence.htm>
๑๕. ประวัติสมาคมแพทย์ผิวหนังแห่งประเทศไทย ค้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ จาก URL: http://www.dst.or.th/index_II.php?showfile=about1.html
๑๖. เรณู โคตรจรัส. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ทองน่าน วิชาตะวณิช และสถาบันโรคผิวหนัง. ใน ภาควิชาดจวิทยา: มงคลวาร ๘๐ ปีอาจารย์ทองน่าน วิชาตะวณิช ภาควิชาดจวิทยา ๘ สิงหาคม ๒๕๕๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๕๕.
๑๗. จินดา สิริณานัน, ทองน่าน วิชาตะวณิช. สิบปีที่จารึกไว้ในอายุรศาสตร์. กรุงเทพฯ : ศิริยอการพิมพ์, ๒๕๒๕.
๑๘. อภัย ชุมณี. ประโยชน์ของแสงเกรนซ์ (Grenz) ในการรักษาโรคผิวหนัง. จดหมายเหตุทางแพทย์ ๒๕๖๑ พ.ศ.:๒๕(๑):๓๒-๓.